

STRAVINSKIJ

Baletní soubor SDO předstupuje před své obecenstvo ve dvou, ostravském diváku neznámých dílech.

Prvým je Petruška, balet Igora Stravinského, jehož první choreografické zpracování je dílem slavného ruského choreografa Fokina. Po něm mnoho dalších vynikajících umělců se ujalo tohoto poměrně krátkého, ale interpretačně neobyčejně náročného dílka.

Chci podotknout, že nejen naše divadlo, ale i já jako choreograf se setkávám s Petruškou poprvé. Jeho uvedením chceme našemu obecenstvu rozšířit znalosti moderní světové baletní tvorby. K mému pojetí chci říci jen tolik, že na rozdíl od předešlých choreografických zpracování tohoto díla se snažím vytvořit na scéně typický ruský obraz, odpovídající charakteru hudby.

Druhá část večera je balet maďarského skladatele Bély Bartóka — Podivuhodný mandarin, jenž vznikl v r. 1917, tedy v době, bohaté na velké společenské proměny, které se odrážely v celkovém nazírání na život — život poválečný, se svou bídou sociální i mravní. I Podivuhodný mandarin je poznamenán onou tíhou doby, v níž jediným světlým bodem zůstává lidská láska. Tak i já tanečními prostředky balet inscenuji. Bez rekvizit — jen řeči pohybů, gest a výrazu — odvracím se od popisnosti libreta a usiluji o taneční vyjádření dějové situace, na níž je balet podle libreta stavěn. I s tímto Bartókovým dílem se setkávám jako choreograf poprvé a je mou 55. baletní inscenací.

EMERICH GABZDYL

VĚRA HRADILOVÁ, JAROSLAV ČEJKA

IGOR STRAVINSKIJ (* 17. VI. 1882 v Oranienbaumu u Petrohradu), žák Rímského-Korsakova, žije od r. 1911 trvale za hranicemi. Od r. 1920 v Paříži, od r. 1949 v Los Angeles v Kalifornii.

Uvádíme výčet nejvýznamnějších děl jeho tvorby:

O p e r y — Slavík 1914, Liška 1916, Příběh vojáka 1918, Mavra 1922, The Rakes' Progress 1948—51 a melodram Perséfoné 1934.

B a l e t y — Pták Ohnivák 1910, Petruška 1911, Svěcení jara 1913, Pulcinella 1919, Apollon musagetes 1928, Hra v karty 1938, Orfeus 1947, Agon 1954.

K a n t á t y, o r a t o r i a — kantáta Svatba 1923, oratorium Oidipus rex 1926—27, kantáta Babel 1944, kantáta In memoriam Dylan Thomas 1954, kantáta Threni 1957—58.

T v o r b a s y m f o n i c k á a k o m o r n í — Symfonie pro dechové nástroje 1920, Žalmová symfonie 1930, Houslový koncert 1931, Dumbarton Oaks Concerto 1937—38, Symfonie C-dur 1939—40, Sonáta pro 2 klavíry 1944, Concerto in D 1946.

„Stravinskij se nalézá na rozhraní dvou epoch. Epochy romantické, vyžívající se, a epochy nové, hledající cesty novému projevu ducha. Epocha romantická výkonala svoje poslání, ale udržovala se přes všechny překážky příliš dlouho po svém vyvrcholení. Do boje proti této hudbě se staví vedle dlouhé řady mladých skladatelů i Stravinskij. Jeho tvůrčí vývojová linie přes všechny odbočky značí úsilí o novou, určitou myšlenku. Jeho díla se často velmi liší navzájem, ale v každém zříme týž zápas, jinak vyjádřený.

Hudba Igora Stravinského má výraz člověka, který miluje život láskou nevyumělkovanou, prostou a přímou. Jeho hudba je komplikovaná, ale nikoliv rafinovaná. Splývá se životem a nevyhýbá se ničemu, v čem cítí projev života. Proto často zaráží drsnost, přímo brutálnost, s jakou klade svá díla. Je prudký, úsečný, drsný, ale jeho výraz je přesvědčivější.“

(Bohuslav Martinů r. 1925)

Rozmach Stravinského nadání je spojen s jménem slavného ruského choreografa a režiséra Sergeje Ďagileva. S jeho ruským baletem za pařížské sezóny dosáhla Stra-

RUDOLF BROM, HANA ŠAROUNOVÁ

vinského první baletní díla obrovského úspěchu. Pták Ohnivák, který nezapírá ještě vliv Rinského-Korsakova a rok poté „Petruška“, který již přesvědčivě ukázal Stravinského osobitost a znamenal přímo revoluční obrat ve vývoji evropské moderní hudby. Charakterizační mistrovství této barvitě a rytmicky vzrušující partitury, přímo tryskající z ruské lidové hudby, přineslo zcela nové zvukové a výrazové prvky. Živelnost a bezprostřednost Stravinského melodiky v tomto díle nebyla autorem nikdy překonána.

Třetím baletním dílem, které Stravinskij napsal pro Ďagilevův soubor 1913, bylo Svěcení jara, kterým vrcholí Stravinského první, tzv. ruské období.

Další řada jeho skladeb — od Slavíka, Kočičích ukolébavek, Rag-timu, Svatby, Příběhu vojáka po Oidipa — tvoří mezníky na této pozoruhodné umělecké dráze, jejíž první úspěšné údobí vrcholilo 1925 slavnými pařížskými premiérami.

Po celé údobí mezi oběma světovými válkami a znovu od r. 1945 v dalších proměnách sborových vybuchuje Stravinského tvůrčí temperament, nezkrotná fantazie tohoto hudebního revolucionáře a věčného hledače výrazu v hudební tvorbě.

Jeho poválečná díla známe jen částečně, ale jeho tvář je již dost jasná z let, kdy k nám pronikla nejvýznamnější díla jeho zralého údobí — monumentální Žalmová symfonie, Král Oidipus. Jeho osobnost je již dostatečně vyhraněná v Petruškovi a představuje nám typického Stravinského, s jeho novým, výrazovým projevem.

B. MARTINŮ: „Styl jeho projevu je pln síly, je hodnotný a přesný. Je jisté, že právě u nás střetne se dílo Stravinského s naším stanoviskem „ideovým“, které ještě v mnoha částech nese stopy dlouhé epochy romantické a subjektivní. Střetne se ve velké části i s názorem obecenstva, které bude vyburcováno ze svého, možno říci, pohodlného zažívání hudby a jakéhosi ideového sentimentalismu. Stravinskij klade veliké požadavky a klade je nejen na orchestr a dirigenta, nýbrž i na posluchače. Všichni musí být spoluúčastníky.“

RUDOLF BROM, VĚRA HRADILOVÁ, JAROSLAV ČEJKA

OBSAH BALETU

Dějištěm je typický ruský jarmark. Mezi boudami, stánky a kolovrátky se proplétá veselý, hlučící dav lidí a směřuje k tradičnímu divadélku. Výřečností oplývající kejklíř zve všechny na dnešní pozoruhodné představení — s oživenými loutkami. Přišel se podívat každý. A skutečně — loutky se pohybují a jednají jako lidé. Udivené obecenstvo nadšeně tleská, křičí, výská — kejklíř je s výsledkem spokojen. Představení končí — lidé odcházejí a loutky zůstávají v divadélku opět samy.

Kouzelná píšťalka kejklířova jim skutečně vdechla lidské city a vášně. Směšný a nevzhledný Petruška je z nich nejcitlivější. Těžce nese své otroctví a kejklířovu krutost.

Zavřen ve své komůrce si stýská nad svým osudem a vzdychá po své zbožňované — Balerince. Ta Petruškovo dvoření nevnímá. Její zájem je upřen na Mouřenína. Snaží se všemožným způsobem upoutat jeho pozornost. Ten však omezený, bezstarostný — oddává se jen hře s kokosovým ořechem. Konečně se jí to však podaří, ale jejich námluvy překazí žárlivý, nešťastný Petruška.

Zatím co se tento příběh odehrává v divadélku, dostupilo jarmareční veselí svého vrcholu. Izvoščíci, opojeni vodkou, škádlí děvčata, kolovrátek hraje neúnavně k tanci, cikánky věští zvědavým budoucnost. Náhle jsou všichni vyrušeni nezvyklým hlukem, vycházejícím z divadélka. Tu v okamžiku vybíhá nešťastný Petruška a v patách za ním Mouřenín. Už jej dobíhá a Petruška klesá pod ranou jeho dýky. Lidé se shluknou kolem zhroucené postavičky a nařikají nad mrtvým. Leč kejklíř s úsměvem vysvětluje, že šlo jen o loutku vycpanou pilinami. Zvedá panáčka a odnáší do své boudy, když tu nad divadélkem se náhle zjevuje duch Petruškův a proklíná svého stvořitele, že mu vdechl lidskou duši.

IGOR STRAVINSKIJ:

PETRUŠKA

Balet o 4 obrazech. Libreto Alexander Benois — I. Stravinskij

Režisér a choreograf: Emerich Gabzdyl
Dirigent: František Vajnar
Scéna: Jan Obšil

Kostýmy: Jan Skalický, j. h.
Asistent choreografie: Julie Jastrzemska
Korepitoři: Jan Gabzdyl, Vítězslav Hlávka

Petruška	Karel Jurčík, Jiří Čejka, Jiří Duží
Balerína	Hana Šarounová, Věra Hradilová, Jana Lipovská
Mouřenín	Bohuslav Pašek, Rudolf Brom, Ivan Mičola
Šarlatán	Ladislav Mašek, Albert Janíček, Jiří Radil
Pouliční tanečnice	J. Jastrzemska, Drahomíra Svobodová
Jiné tanečnice	Věra Hradilová, Marcela Martiníková, Hana Šarounová
Cikánky	Jarmila Hylasová, Elen Colombová
Důstojník	Bohuslav Pašek, Ladislav Mašek, Rudolf Brom
Tři dívky	Zd. Nováková, D. Dobrá, M. Steinová
Principál	Karel Raška
Komedianti	Jiří Duží, Jar. Čejka, K. Jurčík, Hana Leděčová, Zdeňka Hrtoňová
Záletná paní	Ljuba Jansová, Jana Lipovská
Starý kočí	Leo Krawiarz

Prodavači, flašinetář, obchodník, vojáci, měšťané, děti

BARTÓK

JSEM RÁNA OHNIVÁ

*Jsem rána, která palčivostí hoří,
mučí mne rosa, rozzářený den.
Chci tebe jen a o větším sním hoří,
když k tobě jdu: že chci já tebe jen.*

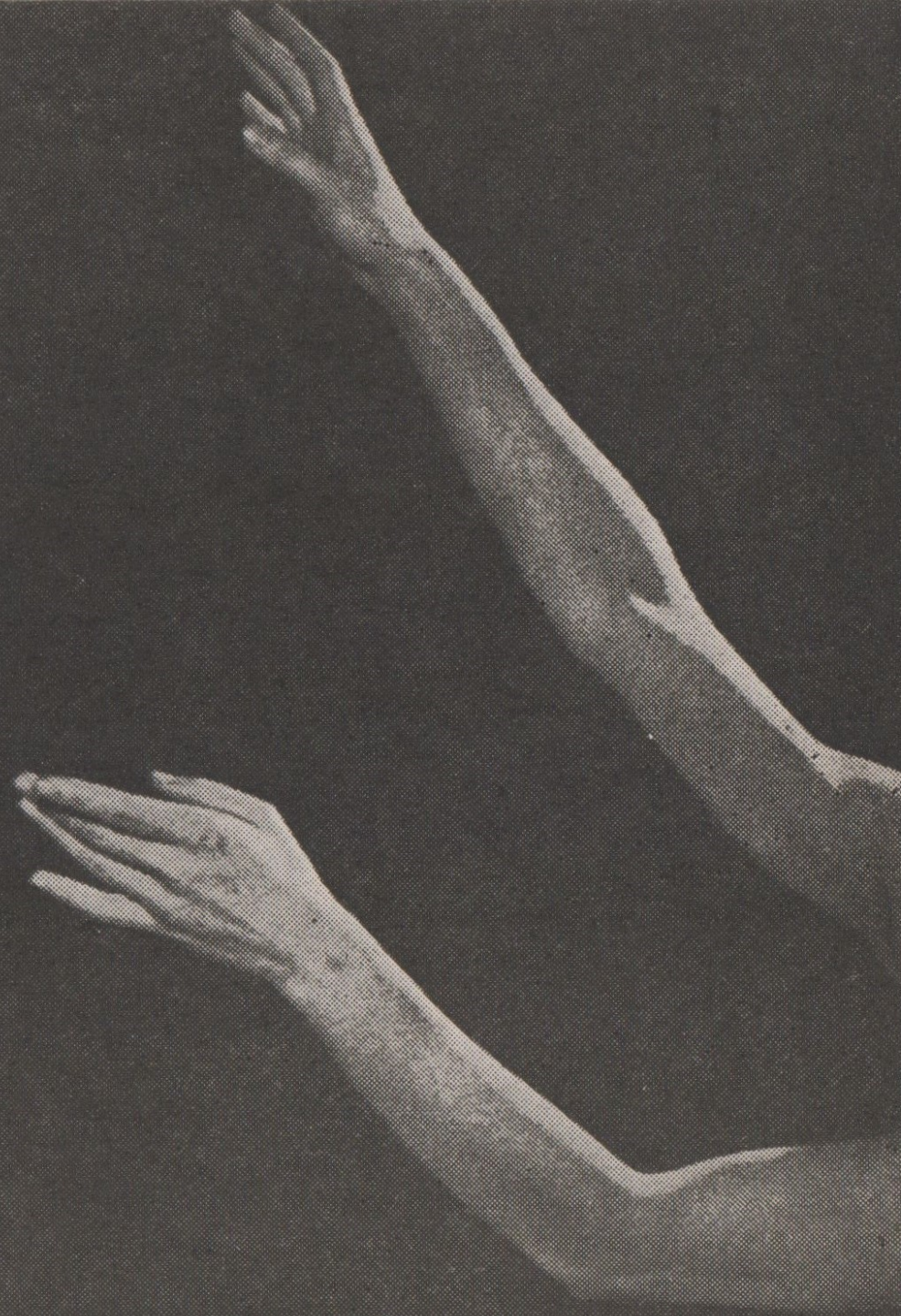
*Ať oheň tvůj se žhaví do bělosti,
polibky bolí, touha srdce rve,
tys trápení mé, peklo trýznivosti,
po tobě toužím, k tobě strašlivě.*

*Zdrásaný touhou, polibky, krev sama,
ohnivá rána, za bol bych vše dal,
hladovím po nich, dej zas muka známá,
jsem rána, líbej, vypal mne a spal.*

ENDRE ADY

PODIVUHODNÝ MANDARIN

MARCELA MARTINÍKOVÁ, BOHUSLAV PAŠEK

BÉLA BARTÓK (* 25. 3. 1881 Nagy Szent Miklosz, † 26. 9. 1945 New York) vystudoval na Královské akademii hudby v Budapešti klavír a skladbu a na tomto ústavu působil později jako profesor skladby. Od roku 1934 se věnoval výlučně skladatelské a koncertní činnosti a vědecké práci v oboru hudební folkloristiky. R. 1940 emigroval do Spojených států. Ze stěžejních děl Bartókových je třeba uvést balet Podivuhodný mandarín (1918), Mikrokosmos pro klavír (1926—37), III. smyčcový kvartet (1927), I. a II. rapsódii pro housle a IV. smyčcový kvartet (1928), Cantátu profanu (1930), II. klavírní koncert (1930—31), V. smyčcový kvartet (1935), Hudbu pro smyčce, bicí nástroje a celestu (1936), Sonátu pro dva klavíry (1937), Divertimento (1939), Koncert pro orchestr (1944), Sonátu pro sólové housle (1945) a III. klavírní koncert (1945).

Béla Bartók — hrdý a důsledný představitel moderního věku, patří k nejvýznamnějším skladatelům XX. století. Pro svůj pokrokový názor se rozešel hned v počátcích s hortyovským, fašistickým Maďarskem a žil pak po celý život v emigraci až do své smrti. — Ryzí charakter a čistota mravního postoje byly zosobněny v tomto překrásném člověku — jenž byl vzácným příkladem celého muže, jemuž pokrok, boj za pravdu a vlast znamenal všechno a který také své ideály dovedl proměnit v čin svou celoživotní prací.

De začátku 19. století nebylo vlastně maďarské hudby. Turecké a rakouské poddanství nepřálo rozvoji národní hudební školy, jaké vznikaly v ostatní Evropě. Kulturní izolaci maďarského národa se snažili překlenout nejprve Petöfi a Jókai, v hudbě pak Erkel a Liszt. Ale Liszt byl kosmopolitou, byť i skládal své maďarsky inspirované rapsodie. V Erkelově hudbě, ovlivněné italskou operou, jsou jen lidové prvky maďarské.

Základ maďarské národní hudbě dali teprve Béla Bartók a ještě žijící Zoltán Kodály. Soustředili svůj zájem na uherskou vesnici, zapisovali písně a lidovou hudbu. Studovali zákonitost lidové hudebnosti a sledovali na maďarských písních vliv jiných

OBSAH BALETU

Děj se odehrává mezi zdmi najatého pokoje na dně velkoměsta, — v obydlí tří zlotřilců -pasáků.

Vějička v podobě krásné dívky vábí kolemjdoucí muže do příbytku těchto kumpánů. Tito vlákané oběti olupují, pak vraždí a co nejrychleji odstraňují. Každého večera dívka hraje stejnou roli. Svou krásou vábí muže a společníkům odvádí své oběti. — Jednoho večera vchází do brlohu již jako třetí zákazník — vznešený, exotický cizinec — podivuhodný mandarin. Rázem se do dívky smrtelně zamiluje.

Láska a vášeň jej žene k ní, i když se na něj z úkrytu vrhají dívčini společníci. Nepodléhá jejich vražedným ranám — znovu a znovu se zvedá a vztahuje toužebně ruce po své milované. Zločinci nemohou mandarína zabít — i poslední jejich pokus podivného cizince oběsit — selhává. Neustále dívku sledují jeho žhoucí oči, plné touhy a lásky. Žena, dojata a hluboce otřesena silou takového citu, který nikdy nepoznala — poroučí, aby se muže již nedotkli. Mandarin osvobozen padá konečně do dívčina náručí, toužebně ji objímá a v té chvíli slastného okamžiku jeho vzdor proti smrti náhle ochabuje. Tragický milenec rychle podléhá ranám, ne však dříve, než mohl dokázat, že člověk dovede milovat i tvář v tvář smrti.

Premiéra v DZN 4. III. 1961

Repríza v II. obsazení 5. března 1961

BĚLA BARTÓK:

PODIVUHODNÝ MANDARIN

Balet o jednom dějství. Libreto napsal Melchior Lengyel.

Režisér a choreograf: Emerich Gabzdyl
Dirigent: Bohumil Gregor
Asistent choreografie: Julie Jastrzemská

Scéna: František Skřípek, j. h.
Kostýmy: Jan Skalický, j. h.
Korepetitoři: Jan Gabzdyl, Vítězslav Hlávka

Dívka velkoměsta	Vlasta Pavelcová, nositelka vyznamenání „Za vynikající práci“, Marcela Martiníková
Její tři kumpáni	R. Brom, I. Mičola, J. Duží, K. Jurčík, J. Dlask, J. Radil
Záletník	Karel Jurčík, Albert Janíček, L. Mašek
Mladík	Jaroslav Čejka, Jiří Duží
Mandarin	Albert Janíček, Bohuslav Pašek
Lehké ženy	A. Kadlecová, L. Jansová, K. Hrdinová, E. Colombová
Povaleči	L. Mašek, J. Dlask, M. Nohel, L. Krawiarz
Strážník	J. Hájek

